kodades maksimaalselt kuni 9000 mk.; kõigis muis selle tööstusharu liikides on tasumäärad madalamad. Veelgi mõnes muus tööstusharus, mis kannavad lausa hulgalise saaduste valmistamise iseloomu, näeme häid õppinud tööliste tasumäärasid; nimelt: 15000 mk. pottsepil, 20 000 mk. napsi- ja likööri valmistuse töölisil jne.

Tööstuste eristumine. Tööstuselaadi muudatuste kaasnähtusena on tähelepandav ettevõtete eneste eristumine, mida tõendab meile ka uuring. Suurem osa ettevõtteid valmistab vaid teatavaid erisaadusi. Loendame siin need tööstuseliigid, mis moodustavad erandid, s. t. millede! on peaharu kõrval olemas veel ka kõrvalised:

Savisaaduste valmistuses	1	ettevõte,
Kudumistööstuses	3	ettevõtet,
Köitmistööstuses	2	„
Kohvivalmistuses	2	„
Kübaratööstuses	3	„
Leivavabrikuis	1	ettevõte,
	Kokku 12	ettevõtet,

s. o. 1% ettevõtete üldarvust — 1102.

Ettevõtete tervishoiuline olukord. Uuring võimaldab meil tutvuda tervishoiu tingimustega, milledes sünnib inimeste tööstuslik tegevus. Eeskätt näitavad uuringuandmed, kui palju õhuruumi tuleb ühe inimese kohta ja mil määral valgustab päevavalgus tööruumide põrandpinda.

Harilikult arvatakse tööruumes tarvilikuks 15 m^3 mahutust iga töölise kohta, neis ruumes aga, kus tööstusiseloomu tõttu õhk väga rikundub — 20 m^3. Tehnilised nõuded ses suhtes on rahuldavad. Mis puutub põrandpinna valgustatavusse, siis on siin raskem esitada norme; siiski võib arvata, et tööstusettevõtete põrandpinna valgustatavuse lubatud miinimumiks oleks 25%, s. t. akenpind peab moodustama 25% põrandpinnast ehk 4 m^2 põranda kohta peab tulema vähemalt 1 m^2 akent. Masinavabrikuis, tekstiil- ja kudumiskodades jt. selliseis ettevõtteis peab arvama 40% ehk 2,5 m^2 põranda kohta 1 m^2 akent. Ettevõtteis, kus teha on täpsad tööd, ulatub see arv isegi 60%-ni, s. t. 1,7 m^2 põranda kohta 1 m^2 akent.

Vaatleme meie olusid, arvestades neid seisukohti.

Suurtööstus: ettevõtted neist tööstusharudest, kus töötamas rohkeim hulk inimesi:

3. Masinate ja aparaatide valmistus — 360 inimest (kaasa arvates ka teenijad ja ametnikud); 1 inimese kohta 41 m^3 kubatuurmahutust.
15. Polügraafiatööstus — 145 inimest; 1 inimese kohta 8 m^3.
10. Puu- ja nikerdustööstus — 185 inimest. 1 inimese kohta tuleb 31—65 m^3 mahutust; kuid siin on ühe tööstuseliigi kohta näidatud valgustatavus 3%, mida on ääretult vähe. Jne.

Alla määra on kubatuurmahutuse poolest peale juba nimetatud polügraafiatööstuse veel ehitusala (10 m^3) ja sadulatööstus (11 m^3), tööruumide valgustatavuse poolest aga eelnimetatud puutööstuse kõrval veel piiritusepuhastuse-tööstus (3%), õllevabrik (4%) ja sadulsepa-töökoda (5%).

Kesktööstus: paigutades tööstusharud järjekorda neis teotsevate inimeste arvu järele, saame:

10. Puutööstus — 214 inimest. Ühe inimese kohta tuleb kogu tööstusharus keskmiselt 56 m^3; miinimum — 21, tisleritööstuses. Valgustatavusega aga on asi halvem: ühes mööblitehases — 13%, s. t. 7,5 m^2 põranda kohta 1 m^2 akent. Samuti on lugu ka ühes kalevivabrikus.
7. Nahatööstus — 113 inimest. Ühel juhtumusel tuleb 11, teisel — 71 m^3 õhumahutust ühe inimese kohta. Esimene juhtumus käib jällegi ühe sadulsepa-töökoja kohta vähese kubatuurmahutusega, nagu ülal suurtööstuseski.
3. Masinate ja aparaatide valmistus — 110 inimest. Inimese kohta õhumahutust 47—51 m^3; ühes masinavabrikus on aga näidatud ääretu väike valgustatavus (0,6%). Jne.

Tartu, lk. 517